

Rūta Janonienė

Ideje franjevacu opservanata na freskama crkve Sv. Franje i Bernardina u Vilniusu početkom šesnaestog stoljeća

Od svog osnutka 1469. godine samostan u Vilniusu nije bio samo prvo već i najznačajnije središte manje braće opservanata (u Litvi je za njih uobičajen naziv bernardinci, prema sv. Bernardinu Sienskom). Očuvani ciklus gotičkih fresaka u crkvi Sv. Franje i sv. Bernardina jedini je litvanski primjer gotičkog fresko slikarstva iz 16. stoljeća ovakvih dimenzija i dobre očuvanosti. Članak rasvjetljuje veze između fresaka i duhovnih aktivnosti franjevacu opservanata, što se ogleda u smještaju fresaka u unutrašnjosti crkve i njihovu sadržaju. Freske na sjevernom zidu crkve podijeljene su na tri dijela koji korespondiraju s vertikalnom podjelom zida. Svaki se dio sastoji od nekoliko kompozicija organiziranih u registre. Ideje apostolata i borbe za Kristovu Crkvu izražene su u prikazima tema iz ciklusa sv. Jurja i sv. Kristofora u prvom registru fresaka. Tradicionalni prikaz ovih svetaca dopunjen je franjevačkim motivima (propovijed ribama sv. Antuna i drugi). U gornjem registru drugog (središnjeg) dijela fresaka smještena je prilično eksplicitna scena koja prikazuje pripremu križa za Kristovo raspeće i sam čin raspeća. Ovaj je registar zamišljen kao kontemplacija Spasiteljeve muke. U središnjem dijelu donjeg registra sv. Franjo grli križ. S njegove desne strane nalaze se četiri značajna sveca reda: sv. Bonaventura, sv. Ludovik Tuluški, sv. Antun Padovanski i sv. Bernardin Sienski. Treći dio zidne dekoracije podijeljen je u tri vodoravna registra koji su opet okomito podijeljeni na zasebne scene. U gornjim registrima prikazane su scene *San pape Inocenta III.* i *Sv. Franjo i sv. Dominik, miritelji Božjeg gnjeva*; središnji registar ovog dijela također se sastoji od dviju scena. One govore o priznanju koje su za svoje djelatnosti manja braća primila od Krista i Crkve. Scena s lijeve strane ujedinjuje tri epizode vezane uza stigme: *Sv. Franjo dobiva stigme*, *Ekstaza sv. Franje* i *Ukazanje Grguru IX.* Scena s desne strane prikazuje *Potvrdu pravila reda*. Donji registar ovog dijela fresaka podijeljen je na dva dijela. Na lijevoj su strani dvije scene kompozicijski slično izvedene: *Sv. Franjo predstavlja pravilo trećoredcima* i *Sv. Franjo predstavlja pravilo siromašnim klarisama*. Na desnoj je strani ovog registra prikazano prvih pet franjevačkih mučenika, ubijenih u Maroku 1220. godine. Vjera u učinkovitost apostolske djelatnosti franjevačkih redovnika utjelovljena u freskama temelji se na shvaćanju sv. Franje kao najsavršenijeg Kristova sljedbenika, koje su franjevački teolozi njegovali od početka povijesti reda manje braće. Prikazane scene također razotkrivaju vezu između zidnog slikarstva i pitanja koja su u to vrijeme bila od životnog značenja za franjevački red, a to su: interpretacije pravila, podjela reda na opservante i konventualce i njihovo jedinstvo te pitanje franjevačkog identiteta. Freske jasno predstavljaju ideje ujedinjenja dvaju ogranaka reda sv. Franje, konventualaca i opservanata i utvrđivanja opservantske reforme.

Prijevod s engleskoga: Vanessa Mišić